

Laat maar zien

Procesgerichte
didactiek
voor beeldend onderwijs

 Noordhoff

Jos van Onna & Anky Jacobse

7^e editie

Laat maar zien

Procesgerichte didactiek voor
beeldend onderwijs

Jos van Onna
Anky Jacobse

Ontwerp omslag: Michiel Uilen

Omslagillustratie: Jos van Onna

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

*De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie.
Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie
of uitgever ontleen.*

0 / 25

© 2025 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, Nederland

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining niet toegestaan.

All rights reserved. Text and data mining not permitted.

ISBN(ebook) 978-90-01-04858-7

ISBN 978-90-01-04857-0

NUR 846

Woord vooraf

Blij met deze 7^e en jubileumeditie en de 25^e verjaardag van *Laat maar zien*. De procesgerichte didactiek voor Beeldend Onderwijs, die met dit boek werd geïntroduceerd, is inmiddels gemeengoed op zowel de pabo als de lerarenopleidingen. Ondanks het succes op opleidingsniveau is het helaas nog geen tijd om te juichen.

Het *Cirkelmodel voor beeldend vormgeven* (Van Onna & Jacobse, 1997) gaf een kapstok voor de procesgerichte didactiek. *Laat maar zien* bouwde verder op deze uitgangspunten voor beeldend onderwijs. Met de aange-reikte inzichten biedt het de leerkracht een breed scala aan inzichten en vaardigheden om het beeldend werk van kinderen te stimuleren en bij te dragen aan hun beeldende en creatieve ontwikkeling.

In het *Leerplankader Kunstzinnige Oriëntatie* (SLO, 2015) werd de procesgerichte benadering zoals reeds in 1997 beschreven in *Thuis in een wereld van beelden* (SLO, 1997) doorgetrokken voor de hele cluster Kunstzinnige Oriëntatie uit de kerndoelen. Dit met het oogmerk de kunstvakken een gemeenschappelijk didactisch kader te bieden.

Maar ondanks deze heldere kaders blijkt uit recent onderzoek (Hagenaars, 2023) dat er op basisscholen nog steeds weinig vooruitgang te bespeuren is. Dit ondanks de enorme overheidsinvesteringen voor versterking van cultuureducatie (CMK). Deze integrale benadering heeft aandacht voor vakinhoud van de afzonderlijke kunstvakken vertroebeld. Mede door de overdreven focus op creativiteitsontwikkeling, door cultuureducatie opgepikt als grote gemene deler uit de 21e-eeuwse vaardigheden, lijkt de geschiedenis zich te herhalen. Het heeft in veel gevallen weer geleid tot de 'laissez-faire'-aanpak van de Vrije Expressie uit de jaren 50 van de vorige eeuw. Gebrek aan houvast drijft leerkrachten, zoals blijkt uit dit onderzoek, weer makkelijk tot eenvormige 'werkjes' die ze vinden op het internet. Zonder vakinhoudelijke basis en ijkpunten staan zowel leerkrachten als kinderen met lege handen en blijft onzekerheid troef. Een pleidooi dus voor duidelijke kunstvakdidactiek met concrete doelen die, ook geïntegreerd, bijdragen aan vakspecifieke én culturele ontwikkeling van kinderen.

Sinds de eerste uitgave van dit boek in 2000 (zwart-wit) zijn we in een volstrekt andere samenleving terechtgekomen. Door de technologische ontwikkeling staan we voor nieuwe uitdagingen en vragen die het onderwijs

in de kern raken. Kunstmatige intelligentie (artificial intelligence of AI) was 25 jaar geleden nog een toekomstdroom. Vandaag zien we in een sneltreinvaart de mogelijkheden toenemen, maar waarschuwen wetenschappers ook voor de gevaren. Zelf heb ik bij het herzien deze keer dankbaar gebruik kunnen maken van AI. Het dwingt je als auteur in een dubbelrol van schrijven én criticus en nog scherper toe te zien op de precieze inhoud van hetgeen je aan leraren wilt meegeven om goed beeldend onderwijs te kunnen realiseren.

Ik ben er nog steeds van overtuigd dat een leerkracht beeldend onderwijs met dit boek goed in de praktijk kan brengen. De belangrijkste voorwaarde is het beroemde blijk van commitment:

‘Yes we can!’

Tot slot wil ik ook weer iedereen bedanken die geholpen heeft *Laat maar zien* te doen uitgroeien tot deze jubileumuitgave.

Jos van Onna
Almere, voorjaar 2025

Inhoud

Inleiding 8

1 Mens en beeld 11

- 1.1 De mens maakt beelden, beelden maken de mens 12
- 1.2 Beeldenbrein 14
- 1.3 Opgroeien in een wereld vol beelden 16
- 1.4 De functies van beelden 17
- 1.5 Leren met beelden 21

2 Zien en maken 23

- 2.1 Beelden zien 24
- 2.2 Beelden maken 24
- 2.3 Beeldend vormgeven 26
- 2.4 Productcomponenten 28
- 2.5 Procescomponenten 39
- 2.6 Beeldend vormgeven als creatief proces 42
- 2.7 Variëteit in beeldende werkprocessen 45

3 Beeldend onderwijs 49

- 3.1 Beeldend onderwijs: daar gaat het om! 50
- 3.2 Beeldend onderwijs en de kerndoelen 52
- 3.3 Het basisplan 57
- 3.4 Procesgerichte didactiek 64

4 Voorbereiding 71

- 4.1 Stappen bij de lesvoorbereiding 72
- 4.2 De beginsituatie en de lesactiviteit 72
- 4.3 Basisplan, doelen en evaluatiecriteria 76
- 4.4 Inrichting van de leeromgeving 80
- 4.5 De lesfasenbeschrijving 83

5 Oriënteren 91

- 5.1 Neerzetten van referentiekaders 92
- 5.2 Introduceren is inspireren 93
- 5.3 Informeren 100
- 5.4 Instrueren 104
- 5.5 Variëren met de volgorde 111

6	Begeleiding van het creatieve proces	115
6.1	Beeldend vormgeven als creatief proces	116
6.2	Creativiteitstimulerende interventies	118
6.3	Verloop van het werkproces	127
6.4	Typerende situaties	132
6.5	Klassenmanagement	139
7	Nabeschouwen en evalueren	145
7.1	Nabeschouwen	146
7.2	Evalueren en beoordelen met de kinderen	153
7.3	Registreren en rapporteren	158
7.4	Presenteren en exposeren	160
7.5	Reflecteren op basis van de evaluatie	162
8	Beeldaspecten	171
8.1	Kennis over beeldaspecten	172
8.2	Ruimte	173
8.3	Kleur	180
8.4	Vorm	187
8.5	Textuur	192
8.6	Compositie	195
9	Materialen en werkvormen	207
9.1	Materialen op de basisschool	208
9.2	Tekenen	209
9.3	Schilderen	215
9.4	Drukvormen	220
9.5	Textiele werkvormen	225
9.6	Werken met papier en karton	229
9.7	Plastische werkvormen	234
9.8	Constructieve werkvormen	241
9.9	Digitale werkvormen	247
10	Waarneming, beeldbeschouwing en cultuureducatie	251
10.1	Beelden en waarnemen	252
10.2	Leren kijken en beeldanalyse	257
10.3	Kinderen beoordelen beeldende kunst	260
10.4	Beschouwen als lesactiviteit	262
10.5	Cultuureducatie	269
11	Sporen van ontwikkeling	281
11.1	Onderwijs en beeldende ontwikkeling	282
11.2	Typische kenmerken in de beeldende ontwikkeling	288
11.3	Beeldende ontwikkeling in brede zin	296
11.4	Onderbouw, 4 tot 6 jaar: spelen en volgen	298

11.5	De middenbouw, 6 tot 9 jaar: onderzoekers, hoe zit dat eigenlijk?	307
11.6	De bovenbouw, 9 tot 12 jaar: wie ben ik, wie ben jij?	317
12	Leeftijdskarakteristieken	327
12.1	Beeldend onderwijs op maat	328
12.2	Karakteristieken voor beeldend onderwijs in de onderbouw	331
12.3	Karakteristieken voor beeldend onderwijs in de middenbouw	337
12.4	Karakteristieken voor beeldend onderwijs in de bovenbouw	344
13	Aanbod en samenhang	353
13.1	Kaders, keuzes en uitdagingen	354
13.2	Inventariseren en op maat maken	356
13.3	Beeldend onderwijs ontwerpen	361
13.4	Thematisch werken in samenhang	372
14	Leerlijnen	383
14.1	Beeldend onderwijs en het begrip leerlijn	384
14.2	Leerlijnen vanuit het cirkelmodel	386
14.3	Soorten leerlijnen	392
14.4	Werken aan eigen leerlijnen	396
	Literatuur	399
	Illustratieverantwoording	404
	Register	405
	Over de auteurs	407

Inleiding

In dit boek staat beeldend onderwijs centraal. Door middel van beeldend onderwijs leren kinderen vormgeven, wat hand in hand gaat met het leren zien en begrijpen van beelden in hun omgeving.

Kinderen leren door de indrukken die ze opdoen en ze verkennen, verbeelden en construeren zo hun werkelijkheid, die voortdurend verandert. Dit unieke menselijke proces draagt bij aan hun ontwikkeling tot authentieke persoonlijkheden.

Beeldend vormgeven is een creatief proces waarbij niemand je precies vertelt hoe het moet. Dit zorgt juist voor de schoonheid ervan, omdat elk individu op zijn eigen unieke manier authentieke beelden schept. Stel je eens voor: te midden van miljarden mensen maak jij dat ene unieke beeld dat nog nooit door iemand anders is gemaakt!

De meeste mensen hebben wel enige ervaring met beeldend vormgeven, zoals tekenen, handvaardigheid, culturele en kunstzinnige vorming (ckv), of het volgen van cursussen zoals keramiek of vormgeving op de computer. Deze ervaring kan als leerkracht zeer nuttig zijn.

Tijdens de opleiding tot leraar primair onderwijs maak je opnieuw kennis met dit eeuwenoude leergebied. Kinderen zijn altijd omringd geweest door beelden, gecreëerd door vorige generaties en door henzelf. Als leraar draag je de verantwoordelijkheid om dit culturele erfgoed door te geven en kinderen te begeleiden in hun ontwikkeling als individuen en als leden van de samenleving.

Beeldend onderwijs draagt bij aan de identiteitsvorming van kinderen, stimuleert hun creativiteit en helpt hen om beter met beelden om te gaan. Daarnaast legt het een fundament voor hun professionele ontwikkeling. Er zijn veel beroepen die hun basis hebben in beeldend vormgeven: mensen zijn dagelijks bezig met het ontwerpen van mode, interieurs, stoffering, decors, grafische producten, choreografie, tuinen en parken, gebouwde omgeving, ruimtelijke ordening, interfaces van digitale omgevingen, televisieprogramma's, games, opmaak van tijdschriften, (e-)boeken en meer. Daarnaast heb je de typisch beeldende beroepen als fotograaf, camera-man/-vrouw, architect of beeldend kunstenaar.

Door beeldend onderwijs kun je kinderen aanmoedigen om zichzelf te ontwikkelen en tegelijkertijd een inspirerende bijdrage leveren aan andere vakgebieden, zoals wereldoriëntatie, taal en rekenen. Beelden hebben namelijk altijd een grote impact en dienen als uitgangspunt voor gesprekken en discussies tussen kinderen.

In een wereld waarin beelden een belangrijke rol spelen in communicatie en begrip, is het logisch dat beeldend onderwijs nauw verbonden is met andere vakgebieden.

Als leraar primair onderwijs is het ook belangrijk om je buiten schooltijd af en toe te verdiepen in onze 'beeldcultuur'. Beelden zijn namelijk een bron van inspiratie en stimuleren elk leerproces. Daarom gaat beeldend onderwijs verder dan alleen vormgevingsactiviteiten.

In de Kerndoelen Primair Onderwijs staat wat een leerkracht formeel moet bereiken op het gebied van beeldend onderwijs. Deze aanwijzingen zijn echter beknopt. Daarom is het extra belangrijk dat je vanuit je eigen motivatie beeldende vorming serieus neemt en een plek geeft binnen jouw visie op onderwijs. Op die manier kun je waardevol onderwijs bieden aan kinderen van deze tijd, binnen hun eigen wereld.

Laat maar zien is een studieboek dat je van begin tot eind kunt bestuderen. Maar het is veel aantrekkelijker om het te gebruiken als handboek. Je kunt het af en toe openslaan voor inspiratie bij het geven van lessen of het ontwerpen van thema's. Ook kun je het gebruiken bij het evalueren en onderzoeken van je onderwijs, en bij het aangaan van nieuwe uitdagingen. Elk hoofdstuk behandelt een duidelijk onderwerp. De eerste negen hoofdstukken leggen de basis en de vijf daaropvolgende gaan dieper in op de materie.

Op de website www.studiemeester.noordhoff.nl vind je extra inhoud voor docenten en studenten. Hier vind je onder andere een hoofdstuk over onderzoek, een bijlage over de geschiedenis van beeldend onderwijs, formats voor het plannen van beeldende activiteiten en het beschrijven van lessen, een formulier voor het observeren en evalueren van beeldende activiteiten, en overzichten met tips voor het inrichten van de leeromgeving.

Mens en beeld

'Die grottekeningen hebben een onvergetelijke indruk op me gemaakt. Ze waren zelfs indrukwekkender dan de fresco's van Michelangelo in de Sixtijnse Kapel. Je voelt de fascinatie van de vroege mens voor de natuur en hun verbazing dat ze die konden vastleggen en weer tot leven konden brengen in zo'n donkere, vochtige grot.

Vorige maand ervoer ik dat opnieuw toen ik mijn dochtertje haar eerste tekening zag maken met alle concentratie. Het voelde als een klein wonder!
(Mark B.)

Na het bestuderen van dit hoofdstuk kun je:

- uitleggen wat mensen uniek maakt als vormgevers.
- begrijpen waarom beelden altijd belangrijk zijn geweest voor mensen.
- vertellen waarom beelden een krachtig communicatiemiddel zijn.
- beschrijven hoe kinderen beginnen met het maken van visuele beelden.
- voorbeelden geven van verschillende functies van beelden.
- uitleggen wat de rol van beeldend onderwijs is op de basisschool.

1

- 1.1 De mens maakt beelden, beelden maken de mens 12
- 1.2 Beeldenbrein 14
- 1.3 Opgroeien in een wereld vol beelden 16
- 1.4 De functies van beelden 17
- 1.5 Leren met beelden 21

1.1 De mens maakt beelden, beelden maken de mens

Na een vliegtuigongeluk spoelt een man aan op een eiland (*Cast Away*, 2000, Robert Zemeckis). Hij bouwt een onderkomen en probeert te overleven met pakketjes uit het vliegtuig. In een pakketje zit een volleybal. Op het eerste gezicht lijkt dit nutteloos, maar de man tekent er een gezicht op en noemt het Wilson. Hij deelt zijn eenzaamheid en vreugde met deze zelfgemaakte metgezel. Zelfs als hij na vier jaar een kans ziet om te ontsnappen, riskeert hij zijn leven voor Wilson tijdens een storm. Wat is toch de kracht van beelden?!

Wat maakt de mens uniek? Deze vraag heeft veel antwoorden, maar een ervan is heel opvallend: het vermogen om beelden te maken. Door de geschiedenis heen heeft de mens zijn omgeving gevormd naar zijn ideeën en voorkeuren, heeft hij visuele observaties vastgelegd en gecommuniceerd via beelden. Dit vermogen onderscheidt de mens van andere wezens.

‘Uniek voor de mens is het vermogen om vorm te geven en “visuele sporen” te gebruiken om er iets anders mee uit te drukken.’

Vroege beelden

In september 2008 vonden archeologen bij opgravingen in Hohle Fels (Zuidwest-Duitsland) het oudste beeldje van een mens tot nu toe. Het is een klein beeldje gemaakt van mammoetivoor dat een vrouw voorstelt en het dateert van ongeveer 40.000 jaar geleden.

Dit beeldje staat bekend als de Venus van Hohle Fels, zoals veel prehistorische beeldjes vernoemd zijn naar hun vermoedelijke betekenis en vindplaats. Experts denken dat dit beeld een vruchtbaarheidssymbool is van een cultuur die sterk gericht was op overleving. Borsten, buik en schaamstreek zijn sterk geaccentueerd, wat wijst op het belang van vruchtbaarheid en voortplanting.

De exacte betekenis van het beeld blijft echter een raadsel, omdat we te weinig weten over de cultuur waarin het is ontstaan. Deze vondst laat echter zien dat mensen duizenden jaren geleden al beelden maakten en hun werkelijkheid probeerden uit te drukken. Grottekeningen getuigen ook van de fascinatie van mensen voor hun visuele omgeving en het gebruik van hun visuele waarneming. Met hun beelden probeerden ze een verbinding te leggen tussen wat ze zagen en wat ze innerlijk beleefden, waardoor ze betekenis gaven aan hun creaties.

Overtreffende trap

Sinds de vroege tekenen van beeldende uitingen heeft de mens een enorme verscheidenheid aan kunstwerken voortgebracht, steeds sneller en met steeds geavanceerdere technieken. Overal ter wereld zien we de indrukwekkende erfenis van verschillende volkeren: Mesopotamiërs, Egyptenaren, Grieken, Etrusken, Kelten, Chinezen, Maya's, Polynesiërs, Afrikanen, Aboriginals en zelfs Inuit. Of ze nu leefden onder eenvoudige of complexe omstandigheden, ze hebben allemaal opmerkelijke kunstwerken gemaakt.

Van bekende kunstenaars uit de recente geschiedenis weten we vrij goed wat hen inspireerde bij het maken van hun nieuwe beelden. Van mensen

zoals Da Vinci, Michelangelo, Van Gogh, Picasso, Brancusi, Coco Chanel, Andy Warhol en Steven Spielberg weten we nauwkeurig hoe zij vormgaven. Hoewel er veel is veranderd, blijft een ding door de eeuwen heen hetzelfde: de drang van mensen om voortdurend nieuwe beelden te creëren en ze te gebruiken als middel om te communiceren.

Omringd door beelden

Beelden zijn niet alleen iets van de kunstwereld. Mensen vormen ook hun eigen omgeving. Sinds de industriële revolutie in de negentiende eeuw is de productie van beeldende producten enorm toegenomen. Zo liet de eerste wereldtentoonstelling in 1851 zien welke nieuwe producten er op de markt waren, zoals meubels, gebruiksvoorwerpen, decoraties en kleding. Wat voorheen alleen voor rijken was, werd door massaproductie toegankelijk voor iedereen.

De mogelijkheden zijn in de afgelopen eeuw enorm gegroeid, vooral dankzij moderne technologie. Als iets niet met materiaal gemaakt kan worden, dan doen we het gewoon in virtual reality. Vandaag de dag is de productie van beelden groter dan ooit tevoren. Grote bedrijven investeren flink in het uiterlijk van producten om ze aantrekkelijker te maken, zoals gebouwen, auto's, mode en gadgets.

Mensen hechten steeds meer waarde aan het visuele aspect. Elke seconde worden er nieuwe beelden gemaakt, bewerkt en gedeeld via (sociale) media, waar je er meteen je mening over kunt geven.

1.2 Beeldenbrein

Waarom zijn we zo gefascineerd door beelden? Neurowetenschappen hebben hier veel inzicht in gebracht. Ons brein is buitengewoon goed in het verwerken van visuele informatie: meer dan de helft van onze hersencapaciteit wordt gebruikt voor het verwerken van beelden. Dat is veel meer dan voor de andere zintuigen samen (horen, voelen, ruiken, proeven en bewegen)!

Elke menselijke cultuur wil zich onderscheiden van andere, of het nu gaat om kleding, huizen, telefoons, kunst aan de muur of auto's. Naast hun praktische functie communiceren deze voorwerpen ook iets over wie we zijn en wat we willen uitstralen.

Het beeld als icoon

Beelden dragen betekenis en dienen als communicatiemiddel. Mensen zijn van nature goed in het interpreteren van beelden. Elke generatie of cultuur heeft haar eigen ideeën over hoe beelden eruit moeten zien en wat ze betekenen. De meest kenmerkende beelden van een generatie worden ook wel iconen genoemd (zie voorbeeld 1.1).

VOORBEELD | Naoorlogse iconen

In de jaren zestig van de vorige eeuw werden Marilyn Monroe en James Dean gezien als symbolen van hun tijd. Ze belichaamden de vrijheid, eigenzinnigheid en sensualiteit van die periode. Vooral Marilyn Monroe was niet alleen bekend vanwege haar acteerprestaties, maar ook door haar rol in de media en haar connecties met de elite. In de jaren negentig bereikte popidool Madonna een vergelijkbare status door haar herkenbare imago.

Andy Warhol heeft bijgedragen aan het idee van beroemdheid met zijn concept van '15 minutes of fame'. Lady Gaga heeft dit concept ook omarmd en ontwikkelde haar eigen imago als een soort designproduct. Als voormalig student aan een kunstacademie registreerde ze haar hele imago, inclusief haar uiterlijk, muziek, optredens en mode. Ze werd bekend met haar motto 'wees wie je bent' en inspireerde daarmee veel mensen over de hele wereld.

In de huidige samenleving worden we sterk beïnvloed door sociale media zoals Facebook, TikTok, Instagram en YouTube, die voortdurend worden geraadpleegd op smartphones en tablets. Beelden zijn net zo belangrijk voor de impact van een bericht als de inhoud zelf. Mensen hechten steeds meer waarde aan hun uiterlijk en imago als onderdeel van hun identiteit. Het creëren van originele en nieuwe beelden is een veelbesproken onderwerp in de wereld van beeldende vormgeving. Mensen zijn voortdurend op zoek naar krachtige beelden die hun ideeën, overtuigingen en gevoelens kunnen uitdrukken. Het ontstaan van nieuwe beelden wordt vaak gezien als een creatief proces van experimenten en onderzoek, waarbij verschillende perspectieven en ideeën worden uitgewisseld.

1.3 Opgroeien in een wereld vol beelden

Van de wieg tot het graf leven we in een wereld vol beelden. Door de snelle veranderingen in onze technologische samenleving ontstaan (en verdwijnen) beelden in een rap tempo.

Met de paplepel

Baby's krijgen al snel visuele indrukken, zoals het gezicht van hun moeder en andere gezinsleden, maar ook de mobiel boven de wieg of de grappige gezichten van knuffels. Als kleuters leren ze bouwen met zand en water, tekenen met potloden en blokken stapelen. In deze vroege jaren leren kinderen om beelden te maken en te begrijpen.

Een simpel blokje kan een auto, een hondje of een bootje voorstellen. Een cirkel kan een zon, een mens of een bloem betekenen. Kinderen ontdekken dat ze de betekenis van beelden kunnen veranderen door specifieke details toe te voegen. Ze ontwikkelen het vermogen tot visuele representatie. Kinderen gebruiken op steeds jongere leeftijd technologische apparaten zoals muizen, joysticks en touchscreens om met beelden te spelen.

Tijdens deze activiteiten zijn kinderen constant in contact met anderen om hen heen. Anderen maken deel uit van het ontwikkelingsproces. Ze helpen het kind betekenis geven aan zijn beeldende uitingen, evenals ervaringen verwoorden en verbeelden. Deze interacties helpen kinderen om betekenis te geven aan hun beelden en ervaringen te delen. Handelingen, taal en beelden zijn allemaal onderdeel van de communicatie tussen mensen.

1.4 De functies van beelden

Alle beelden in onze cultuur hebben een communicatieve gebruiksfunctie, maar dat is lang niet de enige functie die beelden kunnen hebben. De functie van beelden kun je onderbrengen in de volgende categorieën:

- functioneel gebruiksgemak
- visueel organiserend
- verhalend
- illustratief
- sturend
- verbeeldend
- decoratief
- esthetisch
- expressief
- amusement

Functioneel gebruiksgemak

Bij functionele vormgeving is vooral het gebruiksgemak van objecten belangrijk.

Bij het ontwerpen van bijvoorbeeld een karaf wordt erop gelet dat het handvat makkelijk vast te houden is, de basis stabiel staat en de tuit goed schenkt. Als een van deze aspecten niet goed is, dan is het ontwerp niet geslaagd.

Visueel organiserend

Vormgeving kan helpen om abstracte ideeën en ingewikkelde relaties begrijpelijker te maken. Met visuele elementen zoals kleur, vorm of patroon kunnen we relaties aanduiden. Denk aan grafieken en diagrammen in een wiskunde- of economieboek of aan uniformen en sportkleding.

Verhalend

Beelden kunnen verhalen vertellen. Tekeningen van kinderen en schilderijen vertellen verhalen zonder woorden. Ook reliëfs boven de poorten van gotische kathedraal en andere gebouwen vertellen vaak verhalen op een indrukwekkende manier.

Illustratief

Afbeeldingen, zoals foto's en tekeningen, illustreren de tekst door te laten zien waarover de tekst gaat. Ze geven dus een duidelijker beeld van wat er in de tekst wordt besproken.

Sturend

Verkeersborden en andere symbolen geven ons aanwijzingen en waarschuwingen en maken duidelijk wat de regels zijn. Ze helpen ons de weg te vinden en zorgen voor veiligheid, zowel in de echte wereld als op digitale apparaten zoals laptops, smartphones en tablets.

Verbeeldend

Mensen kunnen zich voorstellen hoe dingen eruit kunnen zien, zelfs als ze nog niet bestaan. Met beelden kunnen ze die ideeën tot leven brengen.

Leonardo da Vinci gaf ons eeuwen geleden al een idee van hoe een helikopter eruit zou kunnen zien. Science-fictionmakers doen hetzelfde door simulaties op het scherm te maken. Eigenlijk is elke ontwerp-tekening gewoon de verbeelding van een idee.

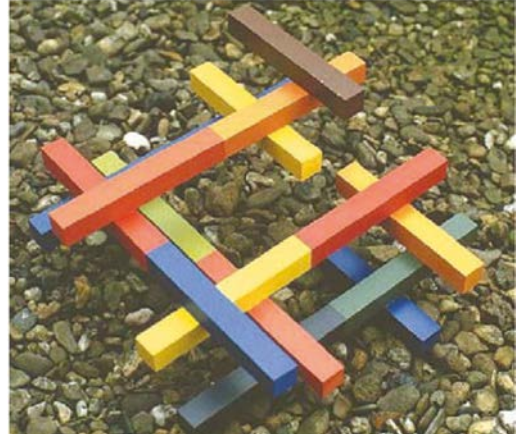
Decoratief

Mensen houden ervan om hun omgeving te versieren. Ze experimenteren met kleuren en vormen, bijvoorbeeld in hun kleding en de stoffering van hun huis. Na verloop van tijd veranderen deze decoraties omdat ze niet meer in de mode zijn of omdat we er genoeg van hebben.

Esthetisch

Naast decoratie zijn er ook beelden die puur gemaakt worden om hun schoonheid. Mensen kunnen objecten of afbeeldingen gewoon 'mooi' vinden. Ze kunnen bijvoorbeeld genieten van de eenvoud of de perfecte vorm ervan. Sculpturen, keramiek, stillevens en naakten zijn hier voorbeelden van.

Expressief

Beelden kunnen emoties uitdrukken. Vormgevers onderzoeken manieren om gevoelens weer te geven. Ze zoeken naar expressiviteit. Je denkt dan gauw aan schilderijen, maar hetzelfde geldt ook voor foto's, digitale beelden en drukwerk.

Amusement

Mensen zijn dol op plaatjes. We verzamelen Ansichtkaarten, dvd's, voetbalplaatjes, stickers en allerlei dingen die supermarkten, tankstations of fastfoodketens aanbieden. En denk eens aan de achtergrondafbeeldingen op computerschermen en smartphones. Ze breiden onze visuele wereld uit en zorgen vooral voor vermaak.

Deze lijst van functies laat zien hoe beelden ons leven doordringen. Elke samenleving heeft haar eigen ideeën over hoe ze gebruikt moeten worden.

1.5 Leren met beelden

De school bereidt kinderen voor op hun rol in de samenleving. Beeldend onderwijs speelt hierbij een belangrijke rol door aan verschillende behoeften te voldoen:

- Kinderen hebben van nature de drang om beelden te maken. Ze moeten de kans krijgen om hun creatieve en beeldende vaardigheden te ontwikkelen.
- Vormgeven betekent ook dat kinderen op een unieke manier in aanraking komen met materialen. Ze leren hierbij dingen die ze op andere plekken niet leren.
- Kinderen genieten van het maken en gebruiken van beelden. Net als bij taal, muziek, dans en spel verrijkt dit hun ervaring van de wereld om hen heen.
- Het creëren van beelden helpt kinderen zichzelf te ontdekken en een identiteit te ontwikkelen door interactie met hun eigen beelden, die van anderen en de wereld om hen heen.

- Het maken van beelden is een culturele activiteit. Door zelf beelden te maken en erover te praten, ontwikkelen kinderen een cultureel bewustzijn (Bruner, 1996; Van Heusden, 2010; Wilson & Wilson, 2009).
- Onderwijs bereidt kinderen voor op hun rol in de samenleving, waarin communicatie een grote rol speelt. In de moderne wereld zijn beelden een belangrijk communicatiemiddel. Om actief en kritisch deel te kunnen nemen aan de maatschappij, is het noodzakelijk om visueel geletterd te zijn. Daarom moet onderwijs hier aandacht aan besteden.

Samenvatting

De samenvatting van dit hoofdstuk staat op www.studiemeester.noordhoff.nl.